

Langfelder Vilmos, Wallenberg munkatársa

A Langfelder család a XIX. század harmadik harmadáig Felvidéken élt, majd a viharos gyorsasággal fejlődő Budapestre települt át. Szorgalmas munkával, az ipari fellendülés körülményei között vagyont szereztek, gyárat alapítottak. Magas életszínvonalat értek el, villában laktak, majd az 1930-as évektől mindezt elvesztették. 1951-ben egy bérlakásban húzták meg magukat. Hatóságilag azt is elvették, lakóit vidékre telepítették ki.

Langfelder Vilmos gépészmérnök a budapesti háborús embermentés egyik jeles személyisége, Raoul Wallenberg svéd követségi titkár közeli munkatársa volt. A gyűlölettől fűtött, mindenre elszánt nyilaskeresztesekkel szemben küzdöttek önzetlenül, sok-sok kockázattal. Mindketten az erőszak Kremlből irányított gépezetének sokáig tagadott áldozatai lettek.

Wallenberg sófőrdje, Langfelder Vilmos 1912. április 5-én született, feltehetőleg az angyalföldi üzem területén lévő lakásban. Édesanyja, *Hertzka* Jozefa és édesapja, Langfelder Károly 1905-ben, Budapesten kötöttek házasságot. Apja tanult műszaki szakember, okleveles általános mérnök volt.

A család polgári jólétben, kitűnő anyagi körülmények között élt. Langfelder Vilmos nyolc osztályos alaptanulmányait a budapesti piaristáknál (kegyestanítórendi gimnáziumban) végezte. 1929-ben érettségizett. Az 1929/1930-as tanévben iratkozott be a Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem gépészmérnöki karára. Visszaemlékezések szerint intelligens, csendes, visszafogott viselkedésű, művelt ember volt. Szerette a társaságot, megfordult klubokban, ahogy eljárt kirándulni, síelni is. Németül jól beszélt, korábban francia és latin nyelvismeretet is szerzett.

Magyarország német megszállása idején Langfelder mérnök harminckét éves volt. A faji törvények miatt a zsidó férfiaknak előírt, fegyver nélküli honvédségi kiegészítő munkaszolgálatra hívták be. (Az 1939. szeptember 19-én számára kiállított új anyakönyvi kivonat megjegyzés rovatában – a II. zsidótörvény alapján – ugyanis gondosan feltüntették, hogy ő és apja vallása immár nem római kath., hanem „izr.”.)

Svéd védettség a deportálás ellen

A Svéd Királyság budapesti követsége 1944. március 19-e, Magyarország német fegyveres megszállása után Svédországba tervezett kiutazás igazolásával, beutazó vízum kiállításával és más, az állampolgárságot közvetetten jelző iratokkal könnyített olyan magyar személyek helyzetén, akik származásuk okán veszélybe kerültek, s igazolható, közelebbi svéd kapcsolattal rendelkeztek. A követségen főképp Per Anger első titkár adta ki a „svéd érdekeltségű” magyaroknak a

sorszámozott igazoló okmányokat. Ezeket legtöbbször *Danielsson* követ írta alá.

Wallenberg követségi titkári megbízása a magyarországi állapotok megismerésére és feldolgozására, további svéd embervédelmi, azaz „humanitárius” akció szervezésére szült. Amikor július 9-én Budapestre érkezett, a hazai zsidóság elkülönítése és a vidékiek közül 432 417 személynek Auschwitz-Birkenauba deportálása már megtörtént, s már a bejárati kapun Dávid-csillaggal megjelölt házakba egybeköltötötett budapesti zsidók elhurcolása volt soron. A magyarországi viszonyok és feltételek megismerésére, kiterjedt szervezőmunkára volt szükség, hogy újabb svéd védelmi formát dolgozzon ki, s vezessen be Schutz-Pass, azaz védőútlevelel formában.

A követségi titkárnak kezdetben csak arra volt engedélye, hogy svéd mentőokmánnyal lásson el másfélezer magyar személyt. Olyanokat, akiknek svédországi családi kapcsolataik voltak, vagy huzamosabb ideje közvetlen üzleti kapcsolatban álltak a svéd üzleti körökkel. A fényképes, német és magyar nyelvű svéd Schutz-Pass – a többi, néhány más budapesti követség által kiadott menlevélhez hasonlóan – ismeretlen és érvénytelen volt a nemzetközi jogban, mégis, lebecsülhetetlen hatást váltott ki. 1944 nyarán ugyanis sokan ebben látták a szervezett védelem és a túlélés esélyét.

A Langfelder család évtizedes svéd kapcsolatot bizonyított, emiatt megkapták a svéd követségi okmányokat. A svéd követség bérletbe vette a Magyarországi Kereskedelmi Utazók Egyesülete székházának Jókai utca 4. sz. alatti helyiségeit, s itt helyezték el a svéd védettséget kapott munkaszolgálatosok egy részét, köztük a fiatal mérnököt is. A Svéd Királyság védettjei egyébként a Jókai utca 1-ben is helyet kaptak. Langfeldert október derekától az Üllői út 2-4. sz. alatt bérelt svéd követségi épületbe került át, ahol a Humanitárius Osztály központi irodájának munkatársaihoz tartozott. (Itt működött a Schützling Protokoll-nak nevezett alosztály vagy iroda is, ahol *dr. Geiger* László, *Kelecsényi* Elek és *dr. Magasdi* Miklós is dolgozott.) Kizárólagos feladata a svéd okmányokkal rendelkező, elhurcolt zsidók felkutatása és a nyilas pártházakból való kimentése volt. Ez korántsem volt veszélytelen feladat: a külszolgálatot vezető *Elek* Béla, *dr. Sugár* Péter, *Löwinger* István és mások is így veszítették az életüket.

Wallenberggel a zsidó életek védelmében

Langfelder Vilmos valószínűleg német nyelvtudása és hosszabb autózvezetési gyakorlata révén jutott Wallenberg legszűkebb körébe. A követségi állás a visszatérően fenyegető deportálás elől meglehetősen biztonságot nyújtott. A számára kitöltött, fényképes és sorszám

Schutz-Pass-át augusztus 20-án keltezték. Wallenberg követségi titkár Langfeldernek „védőútlevelet állított ki, amelynek értelmében svéd alattvalónak tekintendő”. Egyben a nevezettnek a sárga csillag viselése alóli mentesség megadását kérte.

Wallenberg missziója idején sokat mozgott. A leg-hosszabb időt Budapesten töltötte, s gépkocsival utazott. November 28-án hajnalban fegyveres magyar tábori csendőrök kísérték a gyalogmenetben a Józsefvárosi pályaudvarra vezényelt svéd „védett” munkaszolgálatosokat. A követségi titkár „kis autóján” követte nyomon őket, és egész napos küzdelmet folytatott kimentésükért. Kora reggel többször az óbudai téglagyárakhoz hajtatott, ahogy mentési céllal fel-feltűnt a Teleki téren is. A mozgékony svéd titkár autóját rövidesen védencai is megismerték, figyelték. A Józsefvárosi pályaudvarról kimentett egyik zsidó munkaszolgálatos csoport végleg megkönnyebbült, mikor az úgynevezett védett házba való visszatérésekor meglátta a járművet. (A semleges külképviseletek által védett házak rendszere 1944 nyaratól fokozatosan alakult ki. A Pozsonyi út környéki 72 svájci és 32 svéd védettségű ház képezte a magvát az ún. nemzetközi gettónak, amely novemberben a Szent István körút mentén már a Tátra utcáig tartott.)

Raoul Wallenberg és Per Anger november 23-án és 24-én járta meg a Budapest-Hegyeshalom autóutat. Figyelték a deportáló gyalogmeneteket, együttérzéssel mérték fel a magyar-német határra vezényelt zsidó katonai munkaszolgálatosok és elhurcolt budapesti polgári lakosok (főként nők) helyzetét, testi-lelki állapotát. Tárnyilagos és megrendítő leírást adtak „a szinte állati sorba süllyedt”, elcsigázott emberekről.

A hegyeshalmi autós embermentés helyet kapott az 1961 áprilisában indult jeruzsálemi Eichmann-perben. A tömeggyilkos felelősségre vonásakor a vád adatolta, hogy ez a mentési akció 1944 őszén alaposan felingerelte a gyalogmenetet kiöltő, szervező Eichmann. „Megölöm Wallenberget, a zsidóknak ezt a kutyáját” – jelentette ki. A berlini Külügyi Hivatal (a külügyminisztérium – a szerző megjegyzése) pedig arról nyilatkozott, hogy „a svéd követségnek a zsidó ügyekbe való beavatkozása mindenképpen jogtalan”.

A történeti kutatás során a svéd követség, szűkebben Wallenberg több autós segítőjére, gépkocsivezetőjére sikerült utalást vagy adatokat találni. Langfelder mellett *ifjabb Balázs Aurél* (Relli), *Kállay Kázmér*, *Jobbágy Tivadar* (Teddy), *Szél György* és a futárszolgálati feladatokat is teljesítő *Balogh Andor* látott el ilyen segítő. Követségi szolgálatra magyarok is szívesen ajánlották fel az autójukat, abban reménykedve, hogy ekként megmentik azt a katonai behívás, hivatali elvétel elől. A sofőrök megkapták naponta az utasítást, hogy kiért és hová kell menniük, esetleg máshová kísérni, s kinek kell üzenetet vagy csomagot vinni. Egész nap úton voltak. Légiriadó alatt is járhattak és mindenütt szabad útjuk volt.

A Wallenberg budapesti helyszíni megjelenéseihöz kötött autós történetekben, visszaemlékezésekben december derekán bukkan fel Langfelder Vilmos neve.

(Studebaker gyártmányú, AY 152 forgalmi rendszámú autóval járt 1945. január 17-ig, amikor utoljára látták.) Langfelder a svéd követségi titkár feltétlen bizalmát bírta. *Lévai Jenő* Wallenberg monográfiájában utalt személyes kapcsolataikra. „Wallenberg megszerette. December végétől kezdve már állandóan csak vele járt, januárban pedig – amikor Wallenberg naponta más és más búvóhelyet keresett és soha sem aludt kétszer egymásután ugyanabban a házban – Langfelder volt az, aki állandóan, éjjel-nappal vele volt. Több volt ekkor már, mint sofőr – magántitkár és bizalmas munkatárs. Wallenberg elmondta neki terveit, elképzeléseit. Langfelder, aki amúgy is szófukar, hallgatag ember volt, senkinek egy szót el nem mondott belőle.”

1945. január, az utolsó napok

Wallenberg utolsó budapesti napjait felidézve előzményként fontos megjegyeznünk, hogy a követségi titkár elszakadt a Budán maradt követségi apparátustól. Langfelderrel autózva, saját felelősségére és kockázatára élte meg az ostrom legfeszültebb történéseit. A svéd követségi titkár január 10-én éjjel további úti előkészületeket tett. *Szóllósi György* és Langfelder Vilmos segítségével túraautóját a Múzeum utcai garázsban titokban készítette elő egy útra. Másnap ő és sofőrje a Hazai Bankban elbúcsúztak a legszűkebb munkatársi körtől. Wallenberg ekkor úgy látta, nincs többé mód és lehetőség a további munkára. Este a VI. kerületi Benczúr utca 16. sz. alatti épületben kaptak szállást. 12-én autóval elhajtottak, de vissza is tértek.

Január 13-án az arcvonal elérte a Benczúr utcát. Ekkor Wallenberg már arról beszélt, hogy a legközelebbi úton felveszi a kapcsolatot Malinovszkij marsallal, a 2. Ukrán Front parancsnokával. A Benczúr utcában jelentkezett a szovjet katonáknál és a frontvonal általuk képzett szakasza mögött katonai kísérettel, egy orosz őrnaggyal és Langfelder Vilmossal együtt távozott el.

Másnap – az emlékezések szerint – orosz autón közlekedett, az Erzsébet királyné utcai lakására vitte holmiját. 17-én reggel meglepetésszerűen a Tátra utca 6. sz. alatti svéd követségi kirendeltségen jelent meg. Autójáról itt már nem szólnak az emlékezések, arról azonban igen, hogy orosz alezredes volt vele, „továbbá Langfelder Vilmos mérnök”. *Dr. Pető László* szerint január 17-én a svéd követségi titkár a Benczúr utcából indult aznapi útjára. Együtt ültek be „a ház előtt álló autóba. Ez nem a szokott Studebaker kocsi volt, az ott maradt, mert Wallenberg nem tartotta ilyen túrara alkalmasnak. Ezt a kocsit is Langfelder Vilmos mérnök, Wallenberg megszokott sofőrje vezette.”

Langfelder elhurcolása a 2. Ukrán Fronthoz tartozó „Halál a kémekre!” elnevezésű szovjet kémelhárító szervhez köthető (orosz rövidítése: GUKR SZMERS). E szervezet egyik tagja, *Petrovszkij* őrnagy 1945. január 23-án 48 „letartóztatott ellenséges ügynökről” adott jelentést. Az iratban a budapesti Svéd Követség két őrizetbe vett munkatársát is említette. A tudományos kutatók véleménye szerint itt Wallenbergről és Langfelderről van szó. *Lev Bezimenszkij* orosz kutató állítja, hogy a

letartóztatási végzés január 19-én a Védelmi Népbiztosságtól, Nyikolaj Alekszandrovic *Bulganyin* népbiztos-helyettesétől érkezett. Azonnal végrehajtották, majd 25-én vonattal szállították el a foglyokat.

Bezimenszkij írja azt is, hogy egy romániai város, Iași pályaudvarán megengedték nekik, hogy megebédeljenek a vasúti étteremben. Február 6-án (a szovjet szóhasználat szerint hadifogolyként) érkeztek meg a moszkvai Kijevi pályaudvarra. Langfelder moszkvai börtönveiről igen keveset tudunk. Csupán az 1950-es évek derekán szabadult német tisztek, feltehetőleg zárkatársai mondták jegyzőkönyvbe néhány emléküket arról, hogy a börtönvilágban találkoztak Wallenberggel vagy Langfelderrel. Az egyik német tiszt azt állította, hogy Langfelder a zárkatársa volt. A magyar sorstárs elbeszélte neki, hogy Wallenberggel történt moszkvai érkezése után kisebb városnézésen vettek részt. Fogva tartóik megmutatták nekik a moszkvai metrót is. Ezután szállították be őket a Ljubjanka börtönbe.

Volt német foglyok állítják, hogy eleinte Wallenberggel együtt a moszkvai Ljubjankában (Belső börtön), később pedig a lefortovói börtönben raboskodott. Horst *Kitschmann* Wehrmacht-százados 1945 novemberében a lefortovói börtön 105. cellájában találkozott Langfelderrel, a másik tanú, aki látta, Erhard *Hille*, a Wehrmacht tizedese volt. Ernst *Huber* híradós tizedes, ugyancsak részletes adatokkal szolgált.

Néhány adat, némi irattöredék Langfelder moszkvai fogságának emlékegyéből tartozik. Vilmos Karlovics Langfelder letartóztatott holmijáról a lefortovói börtönbe való beszállításakor tételes leltár készült (1945. március 20-án vették nyilvántartásba). Némely bizonyíték – életjel – a börtön nyilvántartókönyvében tusréteggel fedett részek alól került elő, amikor a KGB 509. sz. rendelkezését végrehajtva, 1991. szeptember 27-én egy szakértő olvashatóvá tette. Az első bejegyzés 1945. április 10-én keletkezett. A Belső börtönben beírások maradtak fenn egy-egy kihallgatásáról. Figyelemre méltó fejlemény, hogy 1946. július 3-a és 17-e között megváltozott Langfelder aláírásának tengelye. Már balra dőlt! Vezetéknevét a cirill, s nem a latin ábécé L-betűjével kezdte. Vélhetően az éjszakai kihallgatásoktól gyötört, megviselt (bántalmazott?) személy aláírása módosult ekképpen, talán a személyisége sem volt már a régi.

Langfeldert – Wallenberg vélelmezhető halála után – elszállították a lefortovói börtönből. Az utolsó kéziratos bejegyzés alatt Langfelder Vilmos Karlovics c/3 N 834 név és szám olvasható. A fennmaradt adatok sora itt megszakad. Nem zárható ki, hogy ez idő táján végeztek az állambiztonsági szempontból immár „fellelenségű” vált magyar fogollyal.

Kísérletek a Wallenberg- (és) Langfelder-rejtély megoldására

A szovjet haderő bevonulásával, Buda elestével a svéd külképviselet épületét teljesen kifosztották. A katonai hatóságok nem engedélyezték, hogy akár egyetlen külföldi hivatalos személy is Budapesten maradjon.

Az ostrom lezárultával Langfelder eltűnése miatt aggodalmas hónapokat éltek át rokonai. Wallenberg esetében joggal gondolták, hogy Svédországba utazott, Vilmosról viszont nem feltételezheték, hogy a családi köteleket bármiképp is meglazította, elszakította volna. Mégsem jelentkezett.

Először Svédországban érdeklődtek, majd újabb próbálkozást tettek. 1945. október 31-én ajánlott levélben keresték meg Kliment E. *Vorosilov* tábornagnak, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) magyarországi vezetőjének hivatalát. A levelet a posta nem tudta kézbesíteni, mivel nem vették át. Ennek oka hat évtized után már kideríthetetlen.

1945-ben a Magyarországi Izraeliták Országos Irodája visszatérőleg fordult a szovjet katonai hatósághoz, a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, hogy „állapítsák meg, hol és miként tűnt el (...) Wallenberg, a gépkocsivezetője és a szovjet kíséret”. A zsidóság vezetői megkereséseikre éppúgy visszautasító válaszokat kaptak, mint a svéd kormány vagy a család.

Újabb csapás a Langfelder-családra

Wallenberg sofőrjének hozzátartozói 1945 után hiába vártak és reméltek, semmiféle hír nem érkezett. 1951 nyarán a mérnök nevelőjét, özv. *Langfelder* Edénét nagy megrázkódtatás érte. A Belügyminisztérium július 10-én azonnali hatállyal kitiltotta Budapestről. Az akkor Sztálin, ma újra Andrassy út 36. sz. II. em. 5. alatti lakását – a ségyenteljes „éberségi” akcióban a fővárosból kitelepített többi 12 704 személyhez hasonlóan – neki is 24 órán belül el kellett hagynia. A Heves megyei Nagyrédére vonattal hurcolták. 1952. február 20-án az idős hölgyre újabb csapást mértek: havi nyugdíját 600 forintról 380-ra csökkentették. Helyzetében 1953 júliusában állt be végül kedvező fordulat. A megyei rendőrkapitányság megszüntette kényszerlakhelyhez köztöttségét. A mérnök nevelőanyja ezután Kisorozsiban élt. A hidegháború, a személyi kultusz további feszült, nehéz esztendőiben Langfelder Vilmosról nem sikerült értesüléshez jutni. A család érdeklődésére tizenkét évig nem érkezett érdemi válasz.

1957. február 7-én a Svéd Királyság Külügyminisztériuma közzétette a szovjet kormány jegyzékét, melyben beismerte, hogy Raoul Wallenberg a moszkvai Ljubjanka börtönben 1947. július 17-én szívembóliában meghalt. A svéd lapok említést tettek a Wallenberggel együtt elhurcolt és eltűnt gépkocsivezetőről, Langfelder Vilmos budapesti lakosról is.

A Langfelder család a bizonyosságért a Magyar Külügyminisztérium segítségét kérte. A budapesti szovjet nagykövetség az 1957. május 7-én megküldött „Langfelder Vilmos gépkocsivezető tartózkodási helyének megállapítása iránti” hivatalos magyar megkeresés alapján Moszkvába küldött tudakozó levelet. Szeptember 17-én a Szovjetunió Külügyminisztériuma értesítette Jurij V. *Andropov* budapesti szovjet nagykövetet, hogy Langfelder Vilmos Szovjetunióban való tartózkodásának körülményeire vonatkozólag nem sikerült adatokat fellelni. Közölhető viszont *Horváth* Imre

magyar külügyminiszterrel, hogy a Ljubjanka börtön egyik fennmaradt névjegyzékében bejegyzést találtak arról, hogy Langfelder 1948. március 2-án meghalt.

A családi hagyomány szerint a szovjet beismerésről, Vilmos tragédiájáról a Langfelder család csupán szóban kapott értesítést.

Az 1980-as években a világ egyik legtekintélyesebb emberjogi mozgalma, az Amnesty International is akciót indított annak érdekében, hogy a szovjet hatóságok végre meggyőzően tisztázzák Wallenberg sorsát. 1989 szeptemberében az akció magyar szervezője arról nyilatkozott, hogy „Langfelder Vilmosról soha semmi nem hangzott el. Az ő sorsát is tisztázni kell”. A magyar közvéleménytől azt kérte, „levélben szólítsák fel a szovjet hatóságokat a Wallenberg-ügy megnyugtató tisztázására, illetve kérjék fel a magyar illetékeseket a szovjeteknél történő közbenjárásra, különös tekintettel Langfelder Vilmos sorsára. (...) Hangsúlyozzuk, hogy Wallenberg és Langfelder, ha esetleg él és fogságban van, lelkiismereti fogolynak tekintendő”.

A budapesti felhívás határozottan emelt szót Langfelderért. „A magyar hatóságoknak adjuk értésére, elemi kötelességük egy olyan magyar állampolgár sorsának kiderítése, aki nemcsak ártatlanul került fogságba, hanem munkájával egy kiemelkedő jelentőségű embermentő akció sikeréhez járult hozzá.”

Langfelder neve az 1990-es évek elején többször megjelent a hazai sajtóban, de sorsáról új ismeretekhez lényegében senki sem jutott. 1991 márciusában egy budapesti híradásban helyet kapott, hogy Moszkvában bemutatták A Wallenberg-küldetés című dokumentumfilmet, amely a tudományos filmek kivevői stúdiójában készült. A premieren Vagyim *Birstein*, a Nemzetközi Wallenberg Bizottság tagja Langfelder Vilmos fogságáról, a közelmúltban feltárt – az 1945 és 1947 közötti moszkvai börtönélettel kapcsolatos – bizonyító adatokról is beszélt. 1993 júniusában *Kapronczai* Károly történész magyar különbizottság élén járt Moszkvában a második világháború idején és utána elhurcolt, eltűnt magyarok felkutatása ügyében. Langfelder Vilmosról senki sem tudott, papírformában sem adott át semmit. „Ahogy kimondtuk Langfelder nevét, az oroszok azt válaszolták, nem szerepel a nyilvántartásukban, és értesünkre adták, nem kívánnak beszélni róla. Wallenberg vagy sofőrje nevének hallatán egyszeriben fagyos lett a légkör.”

A budapesti Legújabb Kori Történeti Múzeumban 1992. augusztus 4. és október 31. között Wallenberg kiállítását rendeztek. Ezen Langfelder életútja s helytállása, több családi irat és fénykép is helyet kapott. A kiállítás katalógusában fennmaradt magyar és orosz Langfelder-dokumentumokat is szerepeltették.

A 2000-es években

Közvetlenül nem ismert, milyen körülmények között – s miért éppen 2000 végén – történt, hogy az Oroszországi Föderáció Legfőbb Ügyészsége alá tartozó Katonai Főügyészség (új, nem szovjet) állami címerrel és körpecséttel ellátott okiratot bocsátott ki Langfelder

Vilmos ügyében. Az orosz nyelvű, rövid rehabilitációs igazolás 2000. december 19-én kelt. Az ártatlanul elhurcolt, a fogságba belepesztult vagy valamiképp megölt magyar mérnök ügyében semmiféle érdemi bizonyítékkal nem szolgált, beleértve a jogi eljárás bármiféle igazolását is.

Az iratból legalább annyi beismerés kiviláglott, hogy 2000. november 9-én az Oroszországi Föderáció Elnöke mellett működő bizottság megállapította, hogy Langfelder Vilmos magyar állampolgárt politikailag üldözték. Ezután szövegezői a szövetségi törvényre hivatkoztak, mely a „Politikai okból jogtalanul elítéltek rehabilitációjáról” szól egy olyan honfitársunk ügyében, aki ellen még vádat sem emeltek! Talán Langfelder leszármazottainak nyújtott némi megnyugvást, hogy a 2000 km-es távolban az ismeretlen törvény ismeretlen cikkelyei és ezek pontjai alapján Langfelder Vilmos „teljes mértékben rehabilitáltot”.

Az orosz katonai ügyész, főosztályvezető által aláírt igazolás ügyében sem hivatalos bocsánatkérésre, sem más jóvátételre – tudomásunk szerint – nem került sor. Magyarországon Langfelder Vilmos emlékének megőrzéséért a Wallenberg Egyesület tovább dolgozott. Az emberjogi egyesület és a családtagok 2002-ben az Andrassy út 36. sz. épület falán művészi bronztáblát avattak. Szövege szomorú tényrt rögzített: „E házban élt Langfelder Vilmos mérnök. Megmenekült a nyilasok karmaiból, eltűntette a sztálini terror.”

E sorok szerzője és munkatársai magyar állami kutatói kiküldetésben 2005 szeptemberében szintén megkísérelték megoldani a Langfelder Vilmos elhurcolását és fogságát övező rejtélyt. Az Oroszországi Állami Katonai Levéltárban (RGVA) Vlagyimir I. *Korotajev* tudományos igazgatóhelyettesnél kérelmeztük, segítsen az esetleg fennmaradt dokumentáció megismerésében. Szeptember 9-i és 28-i válasza megújított kutatói kérésünkre egybehangzó volt: Langfelder Vilmos neve sem a 60 000 magyar személyt nyilvántartó adatbankjukban, sem az irattárban nem szerepel.

Irodalom:

- Domonkos I.: A soha le nem zárható dosszié – Valóság, 1998. 3. sz.
- Ember M.: Wallenberg Budapesten – Városháza Kiadó, Budapest, 2000.
- Fenyvesi, Ch.: Mikor az angyalok túljártak a világ eszén – Európa Könyvkiadó Budapest, 2001.
- Garai S. – Ember M. (szerk.): „...hogy a budapesti Wallenberg-kiállítás emléke fennmaradjon” – Wallenberg Füzetek I. Budapest, 1994.
- Lévai J.: Raoul Wallenberg (2. kiadás) – Magyar Téka Budapest, 1948.
- Murányi G.: Arcél a homályban (Kellner Miklósné visszaemlékezése) – Köztársaság, 1992. 28. sz.
- Varga É. M. (főszerk.): Magyar hadifoglyok a Szovjetunióban. Dokumentumok (1941-1953) – ROSSZPEN-MKTTK, Moszkva-Budapest 2006.
- Hamilton, H.: Szudoplatov, Sztálin bérgyilkosa. – Aquila Kiadó év és h. n.